

LA NAU ÚNICA EN L'ARQUITECTURA MEDIIEVAL CATALANA. REFLEXIONS SOBRE LA PERVIVÈNCIA D'UN MODEL CONSTRUCTIU DEL PREROMÀNIC AL GÒTIC

PERE FREIXAS I CAMPS

(Museu d'Història de la Ciutat de Girona)

pfreixas@ajgirona.org

MARC SUREDA I JUBANY

(Museu Episcopal de Vic)

msureda@museuepiscopalvic.com

Resum

La historiografia sobre l'arquitectura gòtica meridional a Catalunya ha coincidit a destacar una preferència regional pels espais únics, fet que va implicar tota una sèrie d'opcions tècniques característiques d'aquesta escola regional. En ocasions s'ha cercat l'origen d'aquesta tendència en l'arquitectura dels segles anteriors, especialment en l'arquitectura llenguadociana del segle XII. Els dos àmbits, català i llenguadocià, pertangueren a la mateixa unitat política durant els primers segles del domini visigot i també durant el domini carolingi a Catalunya, quan l'arquebisbe de Narbona era el metropolità de les diòcesis catalanes; i especialment, a partir del segle XIII, els dos indrets veieren néixer i créixer dues escoles concomitants de l'arquitectura gòtica meridional. El propòsit d'aquesta contribució és el de reflexionar sobre la presència d'aquesta tria de la nau única en l'arquitectura medieval catalana abans i durant el gòtic.

Paraules clau

nau única, arquitectura gòtica meridional, arquitectura medieval.

LA NAU ÚNICA FINS A TOMBANTS DE L'ANY 1000

A la tria de la nau única lligada a connotacions de monumentalitat se li ha cercat l'inici en l'arquitectura romana i de l'antiguitat tardana. Tot i que Paul citava la basílica de Martres-Tolosane, del segle IV, amb una amplada ja de 9 metres¹, convé no oblidar un monument de primera magnitud en aquest sentit, com és la gran *basilica thermarum* dels banys romans dels Banys d'Arles, una gran construcció de rajol i morter de prop de 15 m d'amplada, coberta amb una gegantina volta de canó il·luminada per finestres, amb els murs animats per absidiols poc profunds de conques decorades per petxines d'estuc. La gran cambra, del segle II dC, en té al costat una altra de més petita que conserva parcialment una coberta original de voltes d'aresta en rajol. Cal ponderar l'impacte d'aquestes construccions imponents i monumentals en els desenvolupaments que veurem tot seguit de l'arquitectura de la zona. Per contra, al sud dels Pirineus no són gaire abundants els exemples de monuments antics o d'esglésies tardoantigues de nau única, i encara es tracta d'edificis de monumentalitat moderada: tot just l'aula funerària de Sant Cugat del Vallès, de no abans de mitjan segle V, amb els seus prop de 4 m d'amplada (conservada, notem-ho de passada, fins al segle XI), la tercera fase constructiva del conjunt de Santa Maria de Terrassa, de mal situar cronològicament, o l'església de Santa Maria de Martorell, potser d'una sola nau de prop de 8 m d'amplada, semblen constituir els únics i migrats exemples d'aquest tipus². Certament que els edificis més notables de l'època mostren plantes basilicals, però també cal tenir en compte la quantitat de monuments d'aquestes cronologies que deuen haver desaparegut i de la planta dels quals no en podem tenir cap notícia.

Els exemples es fan més abundants en arribar als segles carolingis, en què diversos casos permeten veure com aquest concepte de monumentalitat lligat als espais únics, normalment coberts amb encavallada de fusta, es formulà amb un èmfasi especial. Entre els quals, enllà dels Pirineus caldria destacar l'antiga església de Saint-Trophime d'Arles (segle IX) o la nau de

¹ PAUL, Viviane, «Le problème de la nef unique», *Cahiers de Fanjeaux* 9. *La naissance et l'essor du gothique méridional au XIIIe siècle*, 1974, p. 28-29.

² *Del romà al romànic. Història, art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*, Barcelona, 1999, p. 84-87.

Saint-Martin de Moissac (segle x, 7,80 m). I també cal anomenar un edifici singular, malauradament poc conegut: l'església catedral de Narbona en el seu estat del segle x. Les escasses notícies sobre el temple narbonès en l'època que ens ocupa ens parlen d'un edifici reconstruït al principi del segle xii i remuntable a les darreries del segle ix (890)³, amb una única nau (*unicam navem habens*), coberta amb encavallada i amb una amplada propera als 12 m, és a dir, unes 6 canes narboneses del s. xiv (1,967 m), en tot cas, mai més de 20 metres. També cal destacar que amb tota probabilitat disposava d'un transepte els braços del qual sobresortien uns 4 metres enfora dels murs de la nau, i que a l'angle format per la capçalera i el braç sud del transepte s'hi trobava el campanar, que avui encara resta dempeus⁴. En aquest cas de la capital de l'antiga *Narbonensis*, es podria sense dificultat pensar en la proximitat d'exemples d'antics espais voltats d'època romana, com ara el nimfeu de Diana a Nîmes, una relació que la historiografia destaca també i, sobretot, pel grup d'esglésies provençals d'indubtable referent clàssic que són de les darreries del segle xi i més enllà (Sant Jaume de Besiers, Sant Restitut de Drôme, catedral d'Avinyó, etcètera). Certament, el coneixement d'aquest edifici narbonès és prou precari, però, tanmateix, pensem que val la pena tenir-lo en compte per tal com no es pot oblidar que la catedral carolíngia dels sants Just i Pastor de Narbona fou, en qualitat d'església episcopal de la ciutat, la catedral metropolitana amb jurisdicció sobre Vic i Girona fins a la plena restitució de l'arxidiòcesi tarragonina (1154); un edifici que, segons tots els indicis, abans de la reforma del segle xii ja tenia un sol espai i que degué ésser també un ferm testimoni d'aquesta preferència.

A Catalunya podem enumerar algunes dades d'interès d'aquest període. S'ha d'admetre que, majoritàriament, les poques esglésies conservades del període (i això vol dir del segle x) solen ser d'una sola nau i de petites

³ SIGAL, Louis, «Contribution à l'histoire de la cathédrale Saint-Just de Narbonne», *Bulletin de la Commission Archéologique de Narbonne, Narbona, 1921*, p. 122 i 112; PAUL, Viviane, «The Beginnings of Gothic Architecture in Languedoc», *The Art Bulletin* vol. LXX, nº 1, New York, 1988, p. 105.

⁴ SIGAL, Louis, «Contribution...», p. 116-117; proposta de restitució elemental a ESQUIEU, Yves, «Narbonne», PICARD, Jean-Charles, *Les chanoines dans la ville. Recherches sur la topographie des quartiers canoniaux en France, Paris, 1994*, p. 320.

dimensions⁵, tot i que podem detectar-ne algunes que, dins de la modèstia, mostren dimensions una mica més agosarades i, sovint, el desenvolupament d'un transsepte baix, testimoni d'un avenç cap a una certa monumentalitat. En serien exemples Sant Vicenç d'Obiols (4 m), la fase corresponent de Santa Magdalena d'Empúries (6,2 m), Santa Maria del Marquet o de Matadars (gairebé 4 m, tot i que segons tots els indicis la nau és posterior), Sant Miquel d'Olèrdola (6 m, amb sistema de suports interns per a la volta afegida posteriorment, i en aquest cas sense transsepte)⁶. També es podria considerar la possibilitat que la primera església del monestir de Sant Benet de Bages, consagrada el 972, pogués tenir com a successora una planta de nau única que donés a un transsepte on s'obriren tres absis⁷. Tinguem en compte que aquest és també el context de l'aparició de les primeres voltes d'obra (s'invoca ordinàriament el testimoni de Sant Esteve de Banyoles el 957), tot i que tant en moltes esglésies mitjanes com en diversos projectes de notable abast com ara Santa Cecília de Montserrat o, assenyaladament, Sant Miquel de Cuixà o Santa Maria de Ripoll, que presenten disposicions amb col·laterals, es mantingué l'encavallada, qui sap si amb arcs diafragmàtics⁸.

Tanmateix, caldria afegir a aquest panorama dos magnífics exemples d'esglésies ja força desenvolupades amb una sola nau, la implantació de les quals cal datar ja en aquesta segona meitat del segle desè i situar en contextos aliens al món de les tècniques constructives dites llombardes, que haurien de predominar en el segle següent: es tracta de Sant Genís de Fontanes (vers 981, uns 7,5 m) i Sant Andreu de Sureda (abans de 981, 8,5 m), totes dues amb reformes posteriors⁹. El disseny d'aquestes esglésies ha estat invocat precisament com «una de les fórmules més freqüents de

⁵ PALOL I SALELLAS, Pere de; LORÉS I OTZET, Immaculada, «L'arquitectura abans del romànic», *Del romà al romànic. Història, art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*, Barcelona, 1999, p. 411-412)

⁶ BARRAL I ALTET, Xavier, *L'Art preromànic a Catalunya: S. IX-X*, Barcelona, 1981, p. 167-286.

⁷ BOTO VARELA, Gerardo, «Topografía de los monasterios de la marca de Hispania (ca. 800-ca. 1030)», GARCÍA DE CORTÁZAR, José Ángel; TEJA, Ramón (coords), *Monjes y monasterios hispanos en la Alta Edad Media*, Aguilar de Campoo, 2006, p. 183.

⁸ SITGES I MOLINS, Xavier, «L'arc diafragma en el pre-romànic», *Ausa XV*, Vic, 1973, p. 108.

⁹ PONSICH, Pere, «Sant Genís de Fontanes. Arquitectura», *Catalunya Romànica vol. XIV. Rosselló*, Barcelona, 1993, p. 371-374; BADIA I HOMS, Joan, «Sant Andreu de Sureda. Arquitectura», *Catalunya Romànica vol. XIV...*, p. 343-349; estat de la qüestió a BOTO, Gerardo, «Topografía...», p. 181-182.

l'arquitectura catalana en la segona meitat del segle X», encara que amb atenció particular a la capçalera¹⁰. En tot cas, des del Rosselló el tipus comença a donar senyals de vigor a través de dos edificis que segons tots els indicis estigueren primerament coberts amb encavallada de fusta i només més tard amb volta (el mateix segle onzè en el cas de Sureda).

EL SEGLE ONZÈ. NOMÉS LA PETITA ARQUITECTURA RURAL?

En arribar al segle XI trobem nombrosos exemples d'esglésies catalanes d'una sola nau, que normalment han estat poc tractades com a tals per la historiografia i que sovint han estat interpretades, gairebé de manera uniforme, com a petits edificis rurals on l'adopció d'aquest tipus obeeix a la poca disponibilitat de recursos.

En efecte, en el volum segon de la monumental *Arquitectura Romànica a Catalunya*, el polític, historiador i arquitecte Josep Puig i Cadafalch i els seus col·legues constaten una categoria de classificació anomenada "esglésies d'una sola nau", que és majoritàriament integrada per petites esglésies de parròquies rurals. En aquest sentit, la nau única denota simplicitat de disseny i de realització, un fet que cal relacionar amb la migradesa de recursos i de dimensions dels nuclis rurals on es troben. I, és cert, admetem-ho des d'ara, en medis modestos és normal i lògic que hagués estat aquesta opció la preferida o, fins i tot, la necessàriament determinada.

Tot i això, altres capítols de la mateixa obra, en certa manera paradoxalment, glossen una bona sèrie d'esglésies d'una sola nau incloses sota altres epígrafs: totes les «esglésies de plan en forma de creu llatina sense cimbori» (que són la seu de Vic, Santa Maria de Serrateix, Sant Pere d'Urgell, Santa Maria de Barberà, Santa Eulàlia de Riuprimer i Sant Martí Sescorts); les de «plan de creu llatina triabsidals amb cimbori» (que són Santa Maria de Terrassa, Sant Pere d'Escales, Sant Ponç de Corbera, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Tomàs de Riudeperes, Santa Cecília de Voltregà i Santa

¹⁰ CARBONELL I ESTELLER, Eduard, «Algunes reflexions sobre l'arquitectura a Catalunya a l'entorn de l'any Mil», BARRAL, Xavier; LOGNA-PRAT, Dominique; MUNDÓ, Anscari; SALRACH, Josep M.; ZIMMERMANN, Michel (dirs), *Catalunya i França meridional a l'entorn de l'any 1000. Actes del col·loqui internacional Hug Capet 1987, Barcelona, 1991*, p. 390.

Eugènia de Berga), per no parlar de les de planta de creu grega; i entre les de «santuari format de tres absis en creu» hi ha també Santa Maria de Cervelló i Sant Pere de Ponts¹¹. Són, de fet, esglésies de nau única, que magnifiquen la seva capçalera amb un transsepte. I no són, la majoria, petits temples parroquials en medis rurals marginals i d'escassos recursos. Alguns, per contra, són edificis mitjans o grans, alguns de no pas poca importància en la definició del que es presentà com el famós primer art romànic a Catalunya.

En aquesta seriació voldríem encara remarcar i afegir, respectivament, dos exemples que, mercès a les recerces més o menys actuals, brillen amb llum pròpia: les seus catedrals romàniques de Vic i de Girona. Gràcies a les excavacions que després de la guerra dirigí el canonge Eduard Junyent, juntament amb les troballes arxivístiques que ja havia posat a l'abast Josep Gudiol, es definia una seu romànica de Vic dedicada per Oliba el 1038 que tenia com a característica més assenyalada la presència d'una gran nau única de 12 m d'amplada; després d'una vacil·lació inicial, Junyent acabà per afirmar que la coberta d'obra devia ser contemporània del temple olibà¹², fet que planteja dificultats tècniques als moderns càlculs d'estructura.

D'una manera similar, però més modernament, les investigacions arqueològiques al subsòl de l'actual catedral gòtica de Girona¹³ permeten restituir un temple de planta prou semblant a la seu vigatana que acabem de descriure, amb algunes diferències especialment en el seu acabament occidental però també amb la poderosa nau única d'11,5 m d'amplada que domina el seu

¹¹ PUIG I CADAVALCH, Josep; FALGUERA I SIVILLA, Antoni; GODAY I CASALS, Josep *L'arquitectura romànica a Catalunya*, vol 2, Barcelona, 1918, p. 629-630.

¹² BARRAL I ALTET, Xavier, *La catedral romànica de Vic*, Barcelona, 1979, p. 44-50; l'estructura del transsepte romànic fou aclarida a ADELL I GISBERT, Joan Albert; PUJADES I CAVALERIA, Josep, «Noves aportacions al coneixement de l'estructura arquitectònica de la catedral de Vic», dins *Lambard* vol. VIII, 1996, p. 139-148.

¹³ FREIXAS I CAMPS, Pere; NOLLA I BRUFAU, Josep M.; PALAHÍ I GRIMAL, Lluís; SAGRERA I ARADILLA, Jordi; SUREDA I JUBANY, Marc, *La Catedral de Girona. Redescobrir la seu romànica. Els resultats de la recerca del projecte Progress*, Girona, 2000. Hipòtesis anteriors compilades i idees a l'entorn de la tipologia expressades a ADELL I GISBERT, Joan Albert, «Santa Maria de Girona. Arquitectura», *Catalunya Romànica* vol. V. Gironès, Selva, Pla de l'Estany, Barcelona, 1991, p. 113-115; ADELL I GISBERT, Joan Albert, «L'arquitectura gironina del segle XI: entre la innovació i la tradició», *Girona a l'Abast IV-VI*, Girona, 1996, p. 25-31. Els darrers coneixements es troben a SUREDA I JUBANY, Marc, *Els precedents de la catedral de Santa Maria de Girona. De la plaça religiosa del fòrum romà al conjunt catedralici romànic (ss. I aC-XIV dC)*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Girona 2008, accessible a <http://www.tdx.cbuc.es/>.

disseny en planta. L'església, com és sabut, fou dedicada el 1038, igual que la de Vic, i s'ha de relacionar amb cercles artístics i, sobretot, de promoció gairebé idèntics. L'addició de nombroses dades documentals permet refermar aquest extrem, així com afirmar que la nau estigué coberta amb volta de canó, una característica probablement relacionada amb el disseny original de l'edifici. L'estudi d'aquest cas, com el de Vic, permet articular una sèrie d'interessants reflexions sobre la relació entre nau única i coberta d'obra en l'arquitectura romànica meridional¹⁴, així com vincular el disseny d'aquests grans exemples a les experiències que, en el passat immediat, s'havien desenvolupat en els exemples rossellonesos citats de Fontanes i de Sureda.

Al costat dels exemples catalans, no falten esglésies llenguadocianes que s'hagin posat en relació amb aquesta tradició dels espais únics: es tracta de temples que poden arribar a tenir unes dimensions notables: Sant Joan el Vell de Perpinyà, Saint-Plancard, la reconstrucció de Martres-Tolosane, l'antiga catedral de Lavaur, Saint-Pierre des Cuisines a Tolosa del Llenguadoc, el projecte inacabat de Caunes-Minervois, Larreule o Tasque, ja a Gascunya. En aquest àmbit sí que s'ha reconegut la tendència a la monumentalitat manifestada per aquests dissenys amb una única nau d'amplades notables.

El segle XI i les dècades immediatament anteriors, doncs, semblen ser el moment d'eclosió d'una preferència per la nau única, també a Catalunya, que tot convivint amb l'erecció de temples basilicals notabilíssims, invita a tenir present la seva vigència en grans projectes de l'arquitectura del "primer romànic" meridional i no només en petites esglésies per raons de precarietat econòmica o manca de recursos.

DEL SEGLE DOTZÈ ALS CARÀCTERS DE L'ARQUITECTURA GÒTICA MERIDIONAL

Certament que els estudis sobre la nau única al Llenguadoc romànic han focalitzat l'ús del tipus en la centúria següent. En efecte, en el segle XII, al Llenguadoc mateix i a les àrees limítrofes es construeixen bon nombre

¹⁴ SUREDA I JUBANY, Marc; FREIXAS I CAMPS, Pere, "Esglésies de nau única en el primer romànic català. Continuitats i ruptures en l'arquitectura llombarda a Catalunya", dins *Actes del simposi internacional "Els comacini i l'arquitectura Romànica a Catalunya"*, Girona-Barcelona, 25-26 novembre 2005, en premsa.

de temples amb una sola nau, de dimensions notables i indistintament amb les dues solucions de coberta: la volta de canó (catedrals d'Agda i de Magalona, església abacial de Saint-Pons de Tomières, Saint-Hilaire d'Aude) i l'embigat de fusta a dos vessants (Saint-Pierre des Cuisines i l'abacial de Caunes-Minervois). Més enllà, a la Provença, no es pot oblidar l'abundància d'esglésies d'aquesta cronologia que adopten la nau única, precisament del grup en què es recupera esplèndidament el lèxic decoratiu de l'antiguitat clàssica: és el cas de les catedrals de Saint-Paul-Trois-Châteaux, Avinyó, Cavaillon o Orange. Per reforçar la importància de la nau única al Llenguadoc s'han remarcat també les amplades d'alguns temples catedralicis romànics, com ara Magalona (9,75 m), Narbona (12 m), Agde (12,60 m), Béziers (13,88 m) i Saint-Pons de Tomières (14,17 m), alguns prou més enllà dels vuit metres prudencials que, teòricament, posen greus dificultats a la coberta d'obra. I a Catalunya no falten tampoc exemples d'aquesta mena, tot i que de dimensions una mica menors: Sant Benet de Bages (7,50 m), Serrabona (5,50 m), Sant Joan de les Abadesses (4,50 m), Santa Maria de l'Estany (6 m), Sant Pere de Camprodon (8,20 m), Santa Cecília de Molló (9,50 m) Sant Pere i Santa Maria de Terrassa (de final i principi de segle, 7,70 i 6,50 m respectivament)... La nau única es manifesta en tot cas amb força el 1100.

Indubtablement, aquesta predilecció pels espais monumentals únics, amples i amb lleugeresa d'embolcall que caracteritzen l'arquitectura meridional, implicava dificultats que, per Paul, expliquen un fet cabdal: després de l'experiència romànica de cobrir les naus úniques amb volta, s'optà per retornar als sostres d'encavallada amb arc de diafragma o bé per adoptar sistemes de càrrega de millor distribució, com és el cas de la volta de creueria, que permetien obtenir de nou uns murs menys massissos¹⁵. Per l'autora, la nau única coberta amb volta seria, doncs, un episodi passatger en una història més llarga que, iniciada segons tots els indicis abans de la dotzena centúria, aniria essent abandonada a partir del segle XIII en benefici de sistemes més adients.

En efecte, l'estudi del tema que ens ocupa en relació amb l'arquitectura gòtica mediterrània ha tingut una atenció privilegiada; de fet, les consideracions sobre l'arquitectura romànica que acabem de desplegar

¹⁵ PAUL, Viviane, «The Beginnings ...», p. 107.

no són més que una irradiació d'aquest interès pel gòtic meridional i els seus caràcters originals; de fet, podem entendre que, en certa manera, en són una conseqüència. Autors com ara Lavedan, Puig i Cadafalch i Cirici ja coincidiren en la tesi d'individualitzar nítidament l'arquitectura gòtica del migdia de la del nord d'Europa. A l'àrea mediterrània i a Catalunya es basteixen al llarg del segle XIII edificis amb un esperit pragmàtic ben definit, funcionals, sobris, horitzontals, i d'una racionalitat que, per a molts autors, procedeix de la tradició cultural mediterrània i de models romànics com els que hem comentat. Aquesta historiografia s'ha esforçat a individualitzar la nau única com una de les singularitats més remarcables de l'arquitectura de la baixa edat mitjana a l'Europa meridional i, en particular, al Principat, com ja va remarcar fa temps Emile Mâle. Marcel Durliat, entre altres autors, fou qui d'una manera més concreta va obrir la via dels precedents de la nau única gòtica en l'arquitectura romànica, tot preparant el camí de contribucions com la que hem estat comentant. Altres autors abonaren també la idea de recolzar en l'arquitectura romànica del migdia francès l'ús generalitzat de l'espai únic que fa l'arquitectura religiosa gòtica meridional, ben entès, en el marc més ampli de la mediterrània occidental.

En la divulgació d'aquest tipus és veritat que cal no oblidar els ordes mendicants, que des de la darrereria del segle XIII van escampar arreu dels països de la Confederació de la Corona d'Aragó l'ús generalitzat de la nau única. Ara com ara, els ordes mendicants són els introductors de l'arquitectura gòtica a Catalunya, als quals es deu l'adopció de l'espai únic, que era, d'altra banda, el més adient als seus interessos i que no eren altres que bastir temples diàfans i aptes per a la transmissió de la paraula, i cobrir espais de gran cabuda, molt funcionals per a usos concrets com ara refetors i dormitoris, coberts amb volta de creueria gòtica o bé amb sostre de dos vessants sobre arcs de diafragma.

A banda del nou gir que han fet a la qüestió els resultats de la recent recerca arqueològica a l'emplaçament del desaparegut convent de Santa Caterina de Barcelona, resultats que tenen, òbviament, un valor contrastat, es confirma i s'emfasitza el protagonisme dels ordes mendicants com a transmissors de la nova tecnologia gòtica que ja havien constatat diversos autors. Però és ben cert també que no en van ser els inventors, com tampoc no ho havien estat els cistercencs. L'arc de diafragma, adoptat característicament pel Cister i pels ordes mendicants, hem vist que apareix

al Llenguadoc i al Rosselló en el decurs del segle XI, mentre que, segons Paul, les naus cobertes amb voltes de canó i arcs torals correspondrien al segle següent, més tard substituïdes per les mateixes cobertes d'arcs de diafragma o per la volta de creueria gòtica. És clar que el Cister primer i els mendicants després es van deixar seduir per la funcionalitat de la nau única, i en tenien exemples ben a prop en ambdós vessants del Pirineu. Més endavant, a la darrera del segle XIII, l'arquitectura catalana esdevenia gòtica després que els mendicants reinventessin la nau única romànica amb voltes de creueria o amb arcs de diafragma, amb la inclusió de capelles entre els contraforts, la incorporació de l'absis poligonal i l'obertura de grans finestral, a voltes en dos nivells, per a una major claredat de l'espai interior¹⁶. L'arquitectura gòtica quedava predefinida i plenament acceptada des del principi del segle XIV, amb una correspondència harmònica i genial entre els espais interior i exterior que representava la represa i la màxima expressió de les característiques d'unitat, monumentalitat i lleugeresa estructural que Paul estimava com a constitutives de la tradició regional.

En el segle XIV es van bastir a Catalunya construccions funcionals, sòbries i amb tendència molt marcada a l'horitzontalitat i d'una racionalitat que, venint de la tradició cultural mediterrània, van suposar les bases d'una arquitectura amb perfil propi. En aquest període, en l'àmbit del gòtic meridional es va conformar una arquitectura que havia de tenir en el futur un segell propi, diferent del de la resta d'Europa¹⁷.

Queda igualment clar, doncs, d'acord amb el que s'ha dit fins ara, que no és el cas de plantejar un debat sobre l'origen llenguadocià o català de l'espai únic mendicant. Les concomitàncies dins una mateixa regió entesa en sentit ampli, expressables també en termes culturals i, fins i tot, puntualment lingüístiques, inclouran una arquitectura específica i diferenciada que es visualitza, sobretot, per l'ús generalitzat de la nau única. En són exemples ben significatius els temples mendicants com ara el de Sant Domènec de Girona, que tenia un precedent ben a prop a la nau de la catedral romànica i que, a més, va servir de model més endavant per a la nau única de la seu

¹⁶ FUGUET I SANS, Joan, «Les esglésies amb arcs de diafragma de la Catalunya Nova», *L'Art Gòtic a Catalunya. Arquitectura I*, Barcelona, 2002, p. 152-159.

¹⁷ FREIGANG, Christian, "L'arquitectura mendicant al Llenguadoc i la seva relació amb Catalunya", *L'Art Gòtic a Catalunya. Arquitectura I*, Barcelona, 2002, p.170-172.

gòtica gironina, aquesta última com a exemple més característic d'edifici catedralici cobert amb nau única. Es tancava, així, el cercle de l'ús continuat de la nau única des d'èpoques prou llunyanes.

UN ESBÓS DE CONCLUSIÓ

L'èxit del tipus de planta de nau única per a edificis d'una certa envergadura en el món gòtic meridional no es pot deixar de posar en relació amb els precedents romànics. Si fins ara contribucions com les de Paul es remuntaven al panorama llenguadocià del segle XII, ara podem proposar tenir en consideració contextos anteriors, com ara el món de l'arquitectura catalana del principi del segle XI, i no només pel que fa a edificis bastits en àrees rurals, sinó també, com hem vist, en monuments rellevants de context urbà com ara les catedrals de Vic i de Girona. Més encara quan aquests dos darrers exemples testimonien la presència de cobertes d'obra amb amplades més que respectables, un fet que avalaria el protagonisme de l'arquitectura romànica com a antecedent de l'espai gòtic meridional per excel·lència, la nau única, i emfasitzaria el paper dels mendicants com a transmissors. No es tracta, òbviament, de pensar en un ensamblatge i correspondència directes entre la concepció romànica de l'espai i la nova tècnica de cobrir que utilitzen els mendicants, la volta de creueria, com es pot veure a les catedrals de Lleida i de Tarragona, sinó més aviat de plantejar que l'arquitectura franciscana i dominicana va assumir com un tot indestriable l'espai únic i la volta de creueria allà on la va utilitzar, dos elements que són, en definitiva, els característicament essencials de l'arquitectura catalana des del segle XIII al XV.

